א משנה **השוחט** סימן אחד קנה או ושט **בעוף**, **ושנים בבהמה — שחיטתו כשרה. ורובו של אחד כמוהו. רבי יהודה אומר: עד שישחוט את הווורידין**, כלי הדם הגדולים שבצואר. **שחט חצי סימן אחד בעוף, ואחד וחצי בבהמה — שחיטתו פסולה. רוב אחד בעוף, ורוב שנים בבהמה**, רובו של כל אחד ואחד — **שחיטתו כשרה.**

ב גמרא ומדייקים בלשון המשנה, ששנינו: **השוחט** אחד בעוף ושניים בבהמה, ומשמע: **בדיעבד — אין** [כן], **לכתחלה — לא.** ותמהים: **שנים בבהמה לכתחלה לא? וכי עד כמה לשחוט ולזיל** [ישחוט ויילך]? והרי אין יותר משנים! ומשיבים, **איבעית אימא** [אם תרצה אמור]: לשון זו מתייחסת לשחיטת סימן **אחד בעוף**, שלכתחילה צריך לשחוט שנים. **ואיבעית אימא** [ואם תרצה אמור]: לשון זו מתייחסת למה שנאמר **שרובו של אחד כמוהו**, שהוא רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לשחוט את כל הסימן.

ג (כמ"ש סימן לשמות החכמים להלן: רב כהנא, רב יימר, דבי רב ישמעאל). **אמר רב כהנא: מנין לשחיטה שהיא מן הצואר? שנאמר: "ושחט את בן הבקר"** (ויקרא א, ה), וכך נדרש הכתוב: "ושחט" — **ממקום שהוא שח** = מתכופף — **שם חטהו**, טהרהו. ושואלים: **ממאי דהאי** [מנין אנו יודעים שזה] הלשון **"חטהו" לישנא דדכויי** [לשון טיהור] **הוא? ומשיבים, דכתיב** [שנאמר] **בטהרת צרעת הבתים: "וחטא את הבית"** (שם יד, כב). **ואיבעית אימא** [ואם תרצה אמור], **מהכא** [מכאן]: **"תחטאני באזוב ואטהר"** (תהלים נא, ט), שמפורש **הקשר בין חיטוי לטהרה. ושואלים: אם הכוונה היא ממקום ששח, שמתכופף, ואימא** [ואמור] **שישחט אותו מזנבו! ומשיבים: שח — מכלל שזקוף בעינן** [צריכים אנו], **כלומר, דבר שיכול להיות גם זקוף וגם שחוח, והא** [וזה] **הזנב שח ועומד הוא, כפוף כל הזמן. ומקשים: ואימא** [ואמור]: **שחיטה מאזנו היא, שלפעמים היא זקופה ולפעמים מכופפת! ומשיבים: בעינן** [צריכים אנו] **שיצא דם הנפש בשחיטה, וליכא** [ואין כאן]. **ומקשים: מדוע? ואימא** [ואמור]: **דקרע ואזיל** [שקורע והולך] **מן האוזן עד שמגיע למקום שיוצא דם הנפש! ותו** [ועוד] **יש לשאול: שהייה באמצע השחיטה, שהיא פוסלת את השחיטה, וכן דרסה, שחותך את הסימנים בלחיצה, חלדה, שתוחב את הסכין בין הסימנים ושוחט, הגרמה, ששוחט מחוץ למקום השחיטה, ועיקור, שעוקר את הסימנים ושוחט, שגם הם חלק מהלכות שחיטה, מנלן** [מנין לנו] **מן התורה? אלא כל אלה הם גמרא** [מסורת, הלכה למשה מסיני], **ואם כן צריך אתה לומר ששחיטה מן הצואר נמי גמרא** [גם כן מסורת היא, הלכה למשה מסיני], **ואין לה מקור בכתוב.**

שׁוֹחֵט אֶחָד בְּעוֹף וּשְׁנַיִם בְּבְהֵמָה — שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, [א]וְרוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כָּמוֹהוּ; [ב]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט אֶת הַוְּוֹרִידִין. חֲצִי אֶחָד בְּעוֹף, וְאֶחָד וַחֲצִי בְּבְהֵמָה — שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. רוֹב אֶחָד בְּעוֹף, וְרוֹב שְׁנַיִם בְּבְהֵמָה — שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ב גמרא [ג]הַשּׁוֹחֵט — דִּיעֲבַד אִין, לְכַתְּחִלָּה לָא; שְׁנַיִם בְּבְהֵמָה לְכַתְּחִלָּה לָא? עַד כַּמָּה לִשְׁחוֹט וְלִיזִיל? — אִיבָּעֵית אֵימָא: אַאֶחָד בְּעוֹף. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אַרוּבוֹ שֶׁל אֶחָד כָּמוֹהוּ.

ג (כמ"ש סימן) [ד]אָמַר רַב כָּהֲנָא: מְנַיִן לִשְׁחִיטָה שֶׁהִיא מִן הַצַּוָּאר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר" — מִמָּקוֹם שֶׁשָּׁח חַטֵּהוּ. מִמַּאי דְּהַאי "חַטֵּהוּ" לִישָׁנָא דְּדַכּוּיֵי הוּא? דִּכְתִיב: "וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת". וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: "תְּחַטְּאֵנִי בְּאֵזוֹב וְאֶטְהָר". — וְאֵימָא: מִזְּנָבוֹ! — שָׁח — מִכְּלָל שֶׁזָּקוּף בָּעֵינַן, וְהָא שָׁח וְעוֹמֵד הוּא. — וְאֵימָא: מֵאָזְנוֹ! — [ה]בָּעֵינַן דַּם הַנֶּפֶשׁ וְלֵיכָּא! — וְאֵימָא: דְּקָרַע וְאָזֵיל עַד דַּם הַנֶּפֶשׁ! וְתוּ, שְׁהִיָּיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְרָמָה וְעִיקּוּר, מְנָלַן? אֶלָּא גְּמָרָא, שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִּי גְּמָרָא.

משנה שחיטתו כשרה — גגמרא פריך: שנים בבהמה מאי לשון דיעבד שייך ביה? אלא כמה ישחוט וילך? אחד בעוף — בגמרא תני טעמא. ורובו של אחד — של כל אחד ואחד. ווורידין — תוטי הצואר שמקלחין את הדם. ובגמרא (כח,ב) מפרש דאעוף קאי, ומשום להוציא את הדם. רוב אחד בעוף כו' — בגמרא (כט,א) פריך: הא תנא ליה רישא!

גמרא השוחט — על כרחך דיעבד משמע, הלכך קשיא לן: שנים בבהמה לכתחלה לא סגי בהכי? נתמיה. אאחד בעוף — קאי "השוחט", דלכתחלה אצרכוה רבנן תרוייהו משום הרחקה לעבירה, דלמא לא אתי למיעבד רובא דחד. מן הצואר — מן הגרון. ששח — שכופף. חטהו — הכשירהו לאכילה וטהרהו. לישנא אחרינא: חטהו — הוציא את דמו ונקהו. ולהאי לישנא גרסינן: "חטהו לישנא דדכויי הוא", ולגירסא קמא גרסינן: "דאכשורי הוא". ואימא מזנבו — שכפוף תמיד. ששח — משמע כופף ולא כפוף, מכלל שדרך הליכתו הוא זוקף. מאזנו — שהוא כופפה כשהוא רוצה. דם הנפש — דהא בקדשים כתיב, ודם הנפש בעינן לזריקה, דכתיב: "דמו בנפשו הוא ואני נתתיו לכם על המזבח" וגו' [ויקרא יז] — דם שהנפש יוצאה בו מכפר. הכי גרסינן: ותו שהייה דרסה חלדה כו' — ולא גרסינן "וליטעמיך".

תוספות

רבי יהודה אומר עד שישחוט את הווורידין — דוקא בעוף, הואיל וצולהו כולו כאחד, מוקי לה בגמרא. וכרבי יהודה קיימא לן, כדאמר בפרק קמא דברכות (ח,ב): הזהרו בווורידין כרבי יהודה. ונראה דדוקא לכתחלה קאמר רבי יהודה, אבל אם צלאו דיעבד ולא נחתכו הווורידין — שרי. כדמוכח בגמרא [כט,א], דקאמר רב פפא: רישא בחולין מהכא, דקאמר רבי יהודה: עד שישחוט את הווורידין, ופליגי רבנן עליה. ואי אמרת בקדשים, אמאי פליגי עליה? הוא עצמו לדם הוא צריך! ואי רבי יהודה בדיעבד נמי אסר, דלמא לכתחלה מודו רבנן, אבל בדיעבד פליגי עליה! לכך נראה, דפשיטא ליה דרבי יהודה לא קאמר אלא לכתחלה. והא דקאמר בתוספתא דרבי יהודה פוסל בעוף עד שישחוט את הווושט ואת הווורידין — לאו דוקא פוסל בדיעבד, אלא כלומר אסור.

חצי אחד בעוף — הוא הדין חצי כל אחד. ואגב "רוב אחד" נקט "חצי אחד". ומרישא נמי שמיע ליה דדוקא רוב בעינן, ולא נקטיה אלא אגב דבעי למתני אחד וחצי בבהמה, אף על גב דהוי טפי מרוב השנים בין הכל — שחיטה פסולה.

שנים בבהמה לכתחלה לא עד כמה לשחוט וליזיל — ואי משום ווורידין — אפילו רבי יהודה מודה בבהמה, הואיל ומנתחה אבר אבר כדלקמן (כח,ב).

ותו שהייה דרסה וחלדה כו' — בכל הספרים גרסינן: "וליטעמיך" ובקונטרס הגיה "ותו". וקשה לפירושו, דאי התלמוד קאמר לה, ומסיק דקרא אתא דלא לשוייה גיסטרא, וכן בסמוך גבי קרא ד"וזבחת" מוקי לקרא דלא לשוייה גיסטרא, למה לי תרי קראי להכי? ועוד, דמפרש דלא לשוייה גיסטרא — שלא יחתוך הצואר עם הסימנין, היכי משמע מ"ושחט"? ועוד, אמאי סלקא דעתך שיחתוך המפרקת אחר שחיטת הסימנין? ונראה כגירסת הספרים דגרסי: "וליטעמיך", ורב כהנא קאמר לה: שחיטה מן הצואר נמי גמרא ולא מאזנו ולא מחוטמו, אבל אכתי לא ידעינן מהיכן מתחיל, אי מן העורף כמליקה או מצד הגרון בסימנים, ולהכי אתא "ושחט" — לומר ממקום ששח. וקיימא מילתא דרב כהנא דקאמר: מנין לשחיטה מן הצואר, דהיינו גרון, כדתנן לעיל (יט,ב): שכל הצואר כשר לשחיטה וכל העורף כשר למליקה.

מסורת הש"ס

א. יומא לב,ב. חולין יט,א. כט,א. תנדבא"ר פט"ז.

ב. (בשינויים) תוספתא חולין פ"ב א.

ג. (דיוק זה) ביצה ז,ב. חולין יג,ב. טו,ב. כט,א.

ד. (בשינוי שם) ילקו"ש תמ.

ה. ראה משנה זבחים לב,א. וראה כריתות כב,א.

גרסות

עד כמה לישחוט בכתי"מ ועוד ובמקורות: **כמה לישחוט** וראה רש"י על המשנה.

(כמ"ש סימן) חסר בכל כתה"י.

ממקום ששח חטהו בכמה כת"י: **ממקום ששח חטאהו.**

לישנא דדכויי ברוב כתה"י: **לישנא דאכשורי הוא** וראה רש"י.

מכלל שזקוף בעינן בכתי"מ ועוד: **מכלל דזקוף בעינן** ובחלק מכתה"י: **מכלל דזקוף.**

ותו שהייה יש בכת"י ובמקורות: **וליטעמיך שהייה** וראה רש"י ותוס'.

גמרא יש בכת"י: **הילכתא גמירי לה.**

לשון

ורידין

מלה זו, שאינה מצויה כלל במקרא, נמצאת בלשון חכמים במקומות ספורים, בהקשר של כלי הדם הגדולים שבצוואר, מהם יוצא הדם לאחר השחיטה. ההבחנה המצויה בימינו בין "עורקים" המוליכים את הדם מן הלב לאיברים השונים, לבין "ורידים" המחזירים את הדם ללב, היא חידוש של הדורות האחרונים. בלשון הגמרא נקראים כלי הדם "חוטין" או "גידים".

עד שישחוט את הווורידין

חתך רוחב סכימטי של צוואר

עיונים

עד שישחוט את הווורידין כמבואר בגמרא (כח,ב), אין מדובר פה בחלק מגוף מצות השחיטה, ומטרתה של פעולה זו להוציא את הדם (ויכול לעשות זאת על ידי דקירה גם כן, ולאו דווקא בדרך הולכה והבאה), ולא נאמרה אלא בעוף, מפני שהיו רגילים לצלותו כאחד, אבל בבהמה שמנתחים אותה לאיברים, והדם זב משם — אין צורך לשחוט את הווורידים. וכתבו ראשונים כי אין הכוונה שאפילו בדיעבד אינו כשר עד שישחוט את הווורידים. אלא שכלפי מה שאמר התנא הראשון "שחיטתו כשרה", ומשמעו שלאחר שחיטת הסימנים שוב אינו צריך לכלום, אמר רבי יהודה שאין די בכך עד שישחוט את הווורידים. ומכל מקום, אם לא שחט את הווורידים — היעוף כשר, ובלבד שיחתוך אבר אבר לפני בישולו או צליתו או שיש לפרש אינה כשרה — אפילו בדיעבד, וכגון שצלהו או בישלו כולו כאחד בלא חתיכת אבר אבר, שלרבי יהודה הוא אסור (רשב"א. וראה בתוס').

הווורידין הווורידים הם כלי דם גדולים המצויים בצוואר, ולפי התוספתא (פ"ב א) מדובר בשני ורידים. ונחלקו המפרשים בדיוק באלו מכלי הדם מדובר. יש שכתב כי הם שני הווורידים הגדולים המצויים בשני צידי הצוואר סמוך לעור (ערך השולחן). אבל לדעת רוב המפרשים (ראה פיה"מ להרמב"ם) מדובר בכלי דם פנימיים יותר, הסמוכים לקנה ולוושט, והם המכונים בשפתנו עורקים, המוליכים את הדם מן הלב למח, והדם זורם בהם בפעימות חזקות, בעוד שבווורידים הסמוכים לעור הדם זורם באיטיות ובכבדות (ויש שכתב כי הכוונה כאן גם לשני ורידים הצמודים לאותם שני עורקים פנימיים. תורת הניקור השלם) (שיחת חולין).

אחד וחצי בבהמה שחיטתו פסולה שאין די ברוב של שני הסימנים יחד, אלא ברובו של כל אחד ואחד.

איבעית אימא אאחד בעוף יש שהבינו כי מן התורה מצוה לשחוט שנים גם בבהמה וגם בעוף, אלא שהתורה הכשירה אף אם שחט רק סימן אחד בעוף (רמב"ן בתחילת דבריו, וכן הוכיח ראש יוסף שדעת התוס' לעיל כא,ב). אבל לדעת רוב הראשונים, אין לומר כן (שבתורה אין חילוק בין לכתחילה ובדיעבד. רמב"ן). אלא מן התורה לא הוצרכנו אפילו לכתחילה לשחיטת יותר מסימן אחד בעוף, אלא שחכמים אמרו שלכתחילה ישחט שנים, שמא יבוא לשחוט מפחות מרובו של סימן אחד (רש"י), או משום שבבהמה צריך שנים (רש"ש).

ואיבעית אימא ארובו של אחד כמוהו ולפי לשון זו, מוסכם כי מן התורה שחיטת סימן אחד בעוף היא לכתחילה. אלא שנחלקו המפרשים האם חכמים הצריכו לכתחילה שנים, וכדברי הרמב"ם ועוד, או אפילו מדרבנן אין צורך לשחוט לכתחילה אלא אחד, כפי שפסק הרי"ף.

מניין לשחיטה שהיא מן הצואר כלומר, מן הגרון, חלקו הקדמי של הצוואר, שהוא קרוי צוואר לעומת העורף.

ממקום ששח לכאורה, אין מכאן הוכחה לשחיטה בגרון דווקא, שהרי גם העורף מתכופף (ואכן מדברי תוס' משמע כי בשלב זה סבורה הגמרא כי הכוונה היא לצואר כולו, בלא הבחנה בין הצואר לעורף). ויש שהסבירו כי מה שאין שוחטים מן העורף נלמד ממקום אחר, כמבואר להלן עמוד ב, או מפני שכתובה לשון שחיטה ולא מליקה או עריפה (ש"מ). אבל יש שהסבירו כי עיקר הכיפוף של צוואר הבהמה הוא בגרון, והעורף נמשך אחריו (תוהרא"ש, שיטה). ומכל מקום, לפירוש רש"י להלן, ש"חטהו" משמעו הוצאת הדם, הדברים עולים כראוי, שמקום הוצאת הדם הוא בסימנים שבקדמת הצוואר (תוהרא"ש).

חטהו רש"י פירש "חטהו" בשני אופנים: האחד — מלשון טהרה, הוצאה ממצב של איסור או טומאה, כלומר, הכשירהו לאכילה (ולדעה זו יש לגרוס "חטאהו". רש"י מכת"י). והשני — לשון נקיון, הוצא את דמו (ואף שלהלן (לג,א) שנינו שהשוחט ולא יצא דם — שחיטה כשרה היא, כתוב זה עוסק בקדשים, בהם מעכב בהם. ומשם למדים גם לשחיטת חולין. וראה שלמי יוסף סימן מו). וכתב רש"י כי לפי הלשון הראשונה צריך לגרוס להלן "לישנא דאכשורי הוא", ולא "לישנא דדכויי הוא".

שח מכלל שזקוף בעינן רש"י דייק לפרש כי "שח" מתאר פעולה — מתכופף, ודבר זה יכול להיות רק בדבר שפעמים זקוף ופעמים כפוף, ואילו זנב אינו "שח", מתכופף, אלא שחוח, כפוף.

בעינא דם הנפש הוא הדם הזורם בלב ובכלי הדם העיקריים, ובכלל זה — בכלי הדם שבצוואר, שכאשר נשחט בעל החיים הנפש יוצאת בו. והסביר רש"י שכתוב זה "ושחט" נאמר בקדשים, ושם יש צורך בדם הנפש כדי לזרוק על המזבח, שהוא המכפר, שנאמר "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר" (ויקרא יז, יא).

ותו שהייה דרסה וכו' למה לי וכו' לגרסתנו, שהיא גרסת רש"י, כל אלו דברי הגמרא הם, שדוחים את דברי רב כהנא, הלמד מ"ושחט" ששחיטה היא מן הצוואר, וסבורים כי דבר זה הלכה למשה מסיני הוא, שאין לו מקור מפורש בכתוב. ומה שדורשים מן הכתוב "ושחט" הוא דין אחר — שלא יעשהו גיסטרא (ראה להלן). אבל בתוס' העירו כי ברוב ספרי התלמוד הגרסה היא: "וליטעמיך שהייה דרסה" וכו'. ולפי אותה גרסה דברי רב כהנא הם, שהוא מסביר כי כוונתו לא היתה לעצם השחיטה מן הצוואר, שהיא הלכה למשה מסיני, ולכן אין מקום להקשות מדוע לא נאמר שישחט בזנב או באוזן. אלא ש"ממקום ששח חטהו" מלמד באיזה מקום בצוואר מדובר — בגרון, שהוא המקום ששח, ולא בחיתוך מצד העורף.

אלא גמרא והוא מה שנאמר בתורה: "וזבחת... כאשר ציויתיך" (דברים יב, כא), לומר שכל פרטי הלכות שחיטה ציוה אותם על פה, כשאר תורה שבעל פה שהיא קרויה "מצוה" (רמב"ם הלכות שחיטה פ"א ה"ד. וראה להלן כח,א).

אורח ההלכה

השוחט אחד בעוף ושנים בבהמה שחיטתו כשרה כמה הוא שיעור השחיטה של הקנה והוושט? השחיטה המעולה — שיחתכו שניהם, בין בבהמה ובין בעוף, ולזה יתכוין השוחט. ובדיעבד, אם שחט רוב אחד מהם בעוף, ורוב שנים בבהמה ובחיה — שחיטתו כשרה. כמשנה וכביאור הגמרא בשתי הלשונות, ולחומרא (גר"א). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א ה"ט. שו"ע יו"ד כא, א).

עד שישחוט את הווורידין בעוף צריך לשחוט את הווורידים שהם מלאים דם, או לנקבם בשעה שהוא מפרכס ועדיין הדם חם, כדי שיצא הדם ולא יתקרר בתוכו. כר' יהודה, שמוחזק לנו כמותו במסכת ברכות (ח,ב), וכהסבר הגמרא להלן כח,ב. (שו"ע יו"ד כב, א. שם סה, א. שם עו, ג).

חצי אחד בעוף ואחד וחצי בבהמה אם שחט בבהמה סימן אחד כולו וחצי הסימן שני, ובעוף שני חצאי סימנים — השחיטה פסולה. כמשנה, וכברייתא בגמרא (כח,א). (רמב"ם שם ה"י. שו"ע יו"ד כא, ב).

רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה שחט רוב אחד הסימנים בעוף, ורוב שנים בבהמה ובחיה — שחיטתו כשרה, ובלבד שכשימדדו אותו ימצאו שהנשחט הוא רוב. ואם ימצאו שנשחט יותר מחצי הסימן, אפילו כחוט השערה — דיו. כמשנה, וכביאור הגמרא כט,א. (רמב"ם שם ה"ט. שו"ע יו"ד כא, א).

שחיטה מן הצואר מקום השחיטה הוא בצוואר (כלומר, בגרון). (רמב"ם שם ה"ו וה"ז. שו"ע יו"ד כ, א).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

וקרא למאי אתא — כיון דהלכות שחיטה הלכה למשה מסיני הן. דלא לשוייה גיסטרא — שלא יחתוך כל המפרקת לשנים. דהכי משמע "מטהו" — הולא את דמו ותו לא. ולאידך לישנא — הכשר אכילתו, דהיינו הסימנין ותו לא. לישנא אחרינא: דלא לשוייה גיסטרא — שלא ידרוס. אף על גב דהלכות שחיטה הלכה למשה מסיני הם — יש מהם שנכתבו, כגון דרסה, דמפקינן לקמן [ל,ב] מ"ושחט" — אין ושחט אלא לשון ומשך, וכי גמירי הלכתא — אשמעינא. ודרסה קרי גיסטרא, כדתנן במתניתין: היה שוחט והתיז את הראש בצד אחת — אלמא דרסה לשון התזת ראש בצד אחת קרי לה, דהיינו גיסטרא. מפני שהמולך ומציא אינו חותך אלא לפי דעתו, וכשהוא רוצה מושך את ידיו. אבל הדורס — זה החותך כמו שחותכין מקל דק או לבעת או קפלוט, שחותך בצד ומתיז להלן. שזב — שדמו זב. חתהו — שבריו, כלומר מתכהו. מחוטמו — שהוא זב ליחה תמיד, דהא דם בקרא לא כתיב. לבו — אם תתקע בו סכין הוא זב דם הרבה. דלא לשוייה גיסטרא — ולא ידרוס, דהכי משמע: תתהו עד שיזוב ותו לא. אבל דורס אין בידו למנוע ולמשוך ידו. ובלישנא אחרינא כדפרישית: תתהו עד מקום שהוא זב ותו לא. מר יליף מהאי קרא ומר יליף מהאי קרא. שסח — שמוציא קול. לשון מסייע להוציא קול, ובבכורות (מ,ח) נמי לענין מומין בבהמה תנן: ושניטל רוב המדבר בלשונו. ותנא מייתי לה מהכא — אמוראי מייתי לה מקראי דלעיל או מגמרא, כדאמרן, אבל תנא דתורת כהנים מייתי לה מהכא. אין לי — שקרויין נתחים. אלא אותן שישנם בכלל הפשטה — כדכתיב "והפשיט ונתח", וגבי עריכה דכתיב "נתחים" — בנתחים הנפשטים משמע. מנין לרבות — בכלל עריכה גם את הראש שאינו בכלל הפשטה, שהרי הותז בשחיטה קודם הפשטה. לכיון דנתחכו סימנין קרי ליה "הותז", מפני שכל חיותו תלוי בהן וכמנה בדיקולא דמיא. ובכלל הפשטה אינו, אלא קרב כמות שהוא, כדאמרינן בזבחים (פה,ב): אמר [שבראשי הכבשים ושער] שבזקן המייבים [והעצמות והגידין] והקרנים והטלפים, [שנאמר "והקטיר הכהן את הכל המזבחה"]. תלמוד לומר את ראשו ואת פדרו וגו' — ולקמיה פריך: תלמוד לומר "את הראש ואת הפדר" מיבעי ליה למיתני, דהא ביה קיימינן! מכלל דשחיטה מן הצואר — דאי לאו הכי, נמאי הותז? ופריכין: תנא פתח בראש ופדר — למה נאמר "את הראש ואת הפדר" וסיים ב"ראשו ופדרו", דקאמר: תלמוד לומר "את ראשו ואת פדרו ערך"? הכי גרסינן: וראשו ופדרו מיבעי ליה לכדתניא כו' — והכי מסיים תנא למתניתין.

—וּקְרָא לְמַאי אָתָא? —דְּלָא לְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא. רַב יֵימָר אָמַר, אָמַר קְרָא: "וְזָבַחְתָּ" — מִמָּקוֹם שֶׁזָּב חַתֵּהוּ. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי "חַתֵּהוּ" לִישָׁנָא דְּמִתְבַּר הוּא? דִּכְתִיב: "אַל תִּירָא וְאַל תֵּחָת". —וְאֵימָא: מֵחוֹטְמוֹ! —זָב עַל יְדֵי חִתּוּי בָּעֵינַן, וְהַאי זָב מֵאֵלָיו הוּא. —וְאֵימָא: מִלִּבּוֹ! וְתוּ, שְׁהַיָּיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְּרָמָה וְעִיקּוּר, מְנָלַן? אֶלָּא גְּמָרָא; שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִי גְּמָרָא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא? —דְּלָא לְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא. יּדְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "וְשָׁחַט" — אַל תִּקְרֵי "וְשָׁחַט", אֶלָּא "וְסָחַט" — מִמָּקוֹם שֶׁסָּח חַטֵּהוּ. —וְאֵימָא: מִלְּשׁוֹנוֹ! —בָּעֵינַן דַּם הַנֶּפֶשׁ וְלֵיכָּא! —וְאֵימָא: דְּקָרַע וְאָזֵיל עַד דַּם הַנֶּפֶשׁ! וְתוּ, שְׁהַיָּיה דְּרָסָה חֲלָדָה הַגְּרָמָה וְעִיקּוּר, מְנָלַן? אֶלָּא גְּמָרָא, שְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר נַמִי גְּמָרָא. וּקְרָא לְמַאי אָתָא? —דְּלָא לְשַׁוְיֵיהּ גִּיסְטְרָא. וְתַנָּא מָיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא; דְּתַנְיָא, יּרַבִּי חִיָּיא אָמַר: מִנַּיִן לִשְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר"? וַהֲלֹא רֹאשׁ וּפֶדֶר בְּכְלָל כָּל הַנְּתָחִים הָיוּ, לְמָה יָצְאוּ? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה וְנִתַּח" — אֵין לִי אֶלָּא נְתָחִים שֶׁיֶּשְׁנָן בְּכְלַל הַפְּשָׁטָה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ"; מִדְּקָאָמַר: אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז — מִכְּלָל דְּשְׁחִיטָה מִן הַצַּוָּאר. וְתַנָּא פָּתַח בְּ"רֹאשׁ וּפֶדֶר" וּמְסַיֵּים בְּ"רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ"? —הָכִי קָאָמַר: מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הָרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הוּתַּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר". וְ"רֹאשׁוֹ וּפִדְרוֹ" לָמָּה לִי? —מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: חמִנַּיִן לְרֹאשׁ וּפֶדֶר שֶׁקּוֹדְמִין לְכָל הַנְּתָחִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ".

ושואלים: ואם שחיטה מן הצוואר מסורת בלבד היא, **קרא** [המקרא] "ושחט" **למאי אתא** [לָמָה בא]? ומשיבים: ללמד **דלא לשוייה גיסטרא** [שלא יבתק אותו, את הצוואר לשנים], שאינו צריך אלא לחתוך את הסימנים, ולא יותר מכך. **רב יימר אמר**, מנין לשחיטה מן הצוואר? **שאמר קרא** [הכתוב]: **"וזבחת מבקרך ומצאנך"** (דברים יב, כא), ודורשים: **ממקום שזב הדם חתהו** (שבור, חתוך אותו) כלומר, בצואר. ושואלים: **מאי משמע דהאי** [מהיכן משמע שזה] הלשון **"חתהו" לישנא דמתבר הוא?** ומשיבים: **דכתיב** [שנאמר]: **"אל תירא ואל תחת"** (שם א, כא), כלומר, אל תישבר רוחך. ומקשים: אם ממקום שזב צריך לשחוט, **ואימא** [ואמור] שישחט **מחוטמו**, שליחה זבה משם, והרי הכתוב לא הזכיר דם! ומשיבים: **זב על ידי חתוי** (שבירה, חיתוך) **בעינן** [צריכים אנו], **והאי** [וזה החוטם] **זב מאליו הוא.** ועוד מקשים, **ואימא** [ואמור]: שישחוט **מלבו**, שידקור אותו בלבו! ואם כן אין מכאן ראיה. **ותו** [ועוד] יש לשאול: **שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור**, שגם הם חלק מהלכות שחיטה, **מנלן** [מנין לנו] מן התורה? **אלא** כל ההלכות הללו הן **גמרא** [מסורת, הלכה למשה מסיני], ואם כן **שחיטה מן הצואר נמי גמרא** [גם כן מסורת] היא, ואין לה מקור מן הכתוב. ושואלים: ולפי זה, **קרא למאי אתא** [הכתוב "וזבחת" לָמָה בא]? ומשיבים: לומר **דלא לשוייה גיסטרא** [שלא יבתק אותו, את הצוואר לשנים]. **דבי** [התנא מבית מדרשו] של **ר' ישמעאל תנא** [שנה] ראיה אחרת לכך ששחיטה מן הצוואר: **"ושחט"** (ויקרא א, ה) — **אל תקרי** (תקרא) **"ושחט" אלא "וסחט"**, **ממקום שהוא סח** (מדבר) — משם **חטהו**, טהר אותו. והרי הקול יוצא מגרונו. ומקשים, **ואימא** [ואמור] שישחט אותו **מלשונו!** ומשיבים: **בעינן** [צריכים אנו] שיצא **דם הנפש** בשחיטה, **וליכא** [ואין כאן] כשחותך את הלשון. ושואלים: מדוע לא? **ואימא** [ואמור] **דקרע ואזיל** [שהוא קורע והולך] מן הלשון **עד** שמגיע למקום שיוצא בו **דם הנפש! ותו** [ועוד] יש לשאול: **שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור מנלן** [מנין לנו] שהם פוסלים את השחיטה? **אלא** דברים אלה נלמדים **מגמרא** [מסורת, הלכה למשה מסיני], ואם כן **שחיטה מן הצואר נמי גמרא** [גם כן ממסורת]. ושואלים: אם כן, **וקרא למאי אתא** [הכתוב ושחט לָמָה הוא בא]? ומשיבים: ללמד **דלא לשוייה גיסטרא** [שלא יבתק אותו, את הצוואר לשנים]. ומעירים: **ותנא מייתי לה מהכא** [והתנא, שונה הברייתות בבית המדרש, מביא לה ראיה מכאן], **דתניא** [ששנויה ברייתא] בתורת כהנים, **ר' חייא אמר: מנין לשחיטה מן הצואר? שנאמר** בקרבן העולה מן הבקר: "וניתח אותה לנתחיה" (ויקרא א, ו), ואחר כך: **"וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים** את הראש ואת הפדר (הַחֵלֶב) וכו' על המזבח" (ויקרא א, ח), **שאין תלמוד** (צורך) **לומר "את הראש ואת הפדר", ומה תלמוד לומר,** מה בא ללמדנו **"את הראש ואת הפדר"? והלא ראש ופדר בכלל כל הנתחים היו, ולמה יצאו?** אלא, **לפי שנאמר** מתחילה: **"והפשיט את** (עור) **העולה ונתח** אותה לנתחיה" (שם ו), יכול אתה לומר: **אין לי** שצריך לערוך על המזבח **אלא** אותם **נתחים שישנן בכלל הפשטה,** שהפשיט מהם את העור מתחילה, **מנין לרבות את הראש, שכבר הותז** בשחיטה קודם לכן, ואינו בכלל הפשטה, אלא קרב כמות שהוא, שגם אותו עורכים על המזבח? **תלמוד לומר: "את ראשו ואת פדרו וערך"** (שם יב). ולענייננו, **מדקאמר** [ממה שר' חייא אומר] **"את הראש שכבר הותז" — מכלל** הדברים אתה למד **שהשחיטה מן הצואר,** שהרי שם מותז הראש מן הגוף. ולגופה של הברייתא תמהים: **ותנא** [והתנא], **כיצד פתח** [הוא פותח] **בכתוב "ראש ופדר"** שנאמר בעולה מן הבקר (ויקרא א, ח), **ומסיים בכתוב "ראשו ופדרו"** שנאמר בעולה מן הצאן (שם יב)? ומשיבים: באמת **הכי קאמר** [כך הוא אומר], כך יש לגרוס בברייתא: **מנין לרבות את הראש שכבר הותז? תלמוד לומר: "את הראש ואת הפדר"** (ולא "את ראשו ואת פדרו"). ושואלים: **"ראשו ופדרו"** שהוזכרו בעולה מן הצאן **למה לי?** והרי כבר למדנו מעולת הבקר, שגם אותם עורכים על המזבח! ומשיבים: **מיבעי ליה לכדתניא** [נצרך לו לכמו ששנויה בברייתא]: **מנין לראש ופדר שקודמין לכל הנתחים** בהקרבתם על המזבח? **תלמוד לומר: "את ראשו ואת פדרו וערך".**

תוספות

מנין לרבות את הראש שכבר הותז כו' — משמע דלא הוי בכלל "ונתח אותה לנתחיה".

ותימה: דבפרק קמא (חולין יא,א) אמר: אתיא מראשה של עולה, דרחמנא אמר "לנתחיה" — ולא נתחיה לנתחים! ויש לומר, דהדר ערביה: "וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים ואת הראש".

מדקאמר את הראש שכבר הותז מכלל דשחיטה מן הצואר — לא אתא האי תנא אלא למעוטי זנבו, אבל אכתי לא ידעינן אי מן הצואר אי מן העורף.

מסורת הש"ס

ו. ילקי"ש תורה תמ.

ז. תו"כ ויקרא א, ח. ילקי"ש תורה תמד.

ח. יומא כה,ב. תו"כ ויקרא א, ח.

גרסות

מה תלמוד לומר את הראש ואת הפדר בתו"כ: **אם כן למה נאמר את הראש ואת הפדר** ובכתי"מ ובילקי"ש משפט זה חסר.

ונתח בכתי"מ ועוד ובילקי"ש: **ונתח אותה לנתחיה.**

שכבר הותז בתו"כ: **שכבר הותז בשחיטה.**

עיונים

וקרא למאי אתא דלא לשוייה גיסטרא כלומר, "ממקום ששח חטהו" מלמד שישחט רק מה שנצרך לחיטוי — להוצאת הדם בשחיטת הסימנים (או לצורך הכשר הבהמה, לפי הגרסה לעיל "לישנא דאכשורי"), ואינו צריך לעשות מעבר לכך, לחתוך גם את המפרקת (פירוש ראשון ברש"י, לפי הבנת מהר"ם מרוטנבורג ועוד. אבל ראבי"ה ועוד ראשונים הבינו כי לפי רש"י יש כאן איסור לחתוך גם את המפרקת. וראה ברשב"א). ונמצא לפירוש זה, שהגמרא מקבלת את דרשת הכתוב של רב כהנא, אבל לא את המשמעות ההלכתית שלה. אבל בלשון אחרת כתב רש"י, כי לדרך זו אין דורשים כלל "שח — חטהו", שהרי נדחו דברי רב כהנא. אלא הכתוב "ושחט" מלמד על פסול דרסה, שנאסר לדרוס בסכין על הסימנים ולבתק אותם כדרך שעושים גיסטרא, אלא יש לשחוט בדרך הולכה והבאה, שהיא משמעות "ושחט" (כדברי הגמרא להלן כט,ב). והוסיף רש"י כי אף שדרסה הובאה לעיל בין פסולי השחיטה כהלכה למשה מסיני, שאין לה מקור בכתוב — לא הובאה שם אלא דרך אגב, אף שבאמת מקורה בכתוב. אמנם ראשונים אחרים לא קיבלו הסבר זה, ואמרו כי דרשת הגמרא להלן למעט דרסה מ"ושחט" אסמכתא בלבד היא, ובאמת היא הלכה למשה מסיני (ראה רמב"ן, רשב"א).

וזבחת ממקום שזב חתהו בניגוד לרב כהנא, שסבור שהלשון העיקרית בתורה בענין זה היא זביחה, כפי שנמצא כמה וכמה פעמים בכתוב, ולכן דרש את הלשון המיוחדת "ושחט", סבור רב יימר להיפך, שעיקר הלשון היא שחיטה, ולכן דרש "וזבחת" (שיטה). ועוד יש לומר, שרב יימר מעדיף ללמוד מן הלשון האמורה בשחיטת חולין (או לשיטת הגמרא להלן כח,א — בפסולי המוקדשים, שבהם עוסק הכתוב, שדינם לענין זה כחולין), ולא בזו האמורה בשחיטת קדשים. ועוד, ששם נאמר "וזבחת כאשר ציויתיך", ומכאן המקור לכך שנצטוו ישראל על פרטי הלכות שחיטה.

ואימא מלשונו שאמנם הקול הגולמי יוצא מן הלוע, כשעובר דרך מיתרי הקול שבצוואר, אך המקום שבו הוא סח, שנוצר דיבור וחיתוך אותיות, הוא בלשון. ואף שבעלי חיים אינם מדברים ממש, כבר הוכיח רש"י ממסכת בכורות (מ,א) שחכמים מתייחסים אל חלק מלשון של בהמה כאל "מדבר".

ותנא מייתי לה מהכא לכאורה תמוה, שהרי כבר לעיל הובאה ברייתא מבית מדרשו של ר' ישמעאל. ורש"י פירש כי כאן מדובר בתנא ששונה את תורת כהנים, מדרש ההלכה לספר ויקרא. ויש שהסביר כי מדובר כאן בתנא, שונה המשניות הקבוע בבית המדרש, שתורת כהנים היתה ברת סמכא ושנויה באופן קבוע בבית המדרש, כמו המשנה, בניגוד לתנא דבי ר' ישמעאל (ראה ש"מ).

אין לי אלא נתחים שישנן בכלל הפשטה מנין לרבות את הראש רש"י הסביר: מנין לרבות את הראש לעריכה, שהרי אינו בכלל הפשטה, שהוא קרב כולו, עם הצמר והקרניים שעליו, כמו שדייקו במסכת זבחים (פה,ב). אבל רמב"ן התקשה בדבר, שאם כן, גם אם לא היה הראש מותז מתחילה הוצרך הכתוב לרבותו לעריכה מטעם אחר — מפני שאין בו הפשט, ואם כן אין מן הכתוב עצמו ראיה לשחיטה מן הצוואר! ותירץ כי אם לא היה הראש מותז מתחילה, אף על פי שאינו בכלל הפשט, בוודאי היה בכלל "נתחיה", וממילא היה בכלל עריכה, בלא צורך לריבוי הכתוב. ונמצא כי רק משום שכבר הותז, ואינו בכלל ניתוח ולא בכלל הפשט, הוצרך הכתוב לרבותו. אמנם רמב"ן עצמו הסביר כי מה שנאמר "אין לי אלא נתחים שישנן בכלל הפשט" יש להבינו כך: אין לי אלא נתחים שישנם בכלל הפשט לאחר ניתוח, מנין לרבות את הראש שכבר הותז, שקודם הפשט כבר מנותח הוא? תלמוד לומר "את ראשו" וכו' (רא"ה. וראה עוד ברשב"א).

הראש שכבר הותז הביטוי "הותז" אינו דווקא, שהופרד מן הגוף, וכוונתו לשחיטה, שנחתכו הסימנים ויצאה חיותו, שבאופן זה כבר אין משמעות לכך שהראש עדיין מחובר לגוף (רש"ר). ויש שפירש כי אין הכוונה להותז ממש, אלא לתחילת ההתזה (שיטה). ואילו רא"ה כתב כי הרשות נתונה לו לשחוט ולחתוך כמה שירצה, ואפילו להתיז ממש, שלא נאמר בבהמה "לא יבדיל". ועוד יש לומר, כי בהקשר עליו מדובר כאן, של הכנת איברי העולה להקרבה, אכן מדובר היה בהפרדה של הראש מן הגוף, שהרי הראש היה מוקרב לעצמו, אלא שעל כל פנים למדנו מכאן שמקום השחיטה הוא בצואר.

מבעי ליה לכדתניא רש"י מסביר כי זהו המשכה של הברייתא, שיש פה מעין "חסורי מיחסרא" (ובתורת כהנים שלפנינו מופיעה דרשה זו לפני הדרשה הקודמת).

ואת ראשו ואת פדרו וערך שכיון ש"ראשו ופדרו" מלים מיותרות הן, שהרי כבר למדנו שגם הם בכלל עריכה, אם כן מה שחזרו ונזכרו בסמוך ל"וערך" יש להבינו כאילו נאמר: "וניתח אותו לנתחיו, ואת ראשו ופדרו יערוך", ש"וערך" נדרש לפניו, כפי שחז"ל דורשים את הכתוב בכמה מקומות (ראה לדוגמה זבחים כד,ב).

אורח ההלכה

מנין לראש ופדר שקודמין לכל הנתחים כשמוליכים הכהנים את האברים בכבש לראש המזבח, מוליך הכהן הראשון בראש וברגל. הראש בימינו וחוטמו כלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטה למעלה והפדר עליה והרגל של ימין בשמאלו ובית עורה לחוץ. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ו הי"א).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

ופֶּדֶר קַמָּא דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָה לִי? —מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: [א]כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? חוֹפֶה אֶת הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה וּמַעֲלֵהוּ, וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. וְהַאי תַּנָּא מָיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא, דְּתַנְיָא: [ב]"זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" — וְכִי בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לִבְהֵמָה? בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא, עוֹף אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגַּע וּבְמַשָּׂא; עוֹף מְטַמֵּא בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה, בְּהֵמָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים אַבֵּית הַבְּלִיעָה! בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לִבְהֵמָה? לוֹמַר לְךָ: מַה בְּהֵמָה בִּשְׁחִיטָה — אַף עוֹף בִּשְׁחִיטָה. אִי מַה לְהַלָּן בְּרוֹב שְׁנַיִם — אַף כָּאן בְּרוֹב שְׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זֹאת". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּאֵיזוֹ תּוֹרָה שָׁוְוּתָה בְּהֵמָה לְעוֹף וְעוֹף לִבְהֵמָה? לוֹמַר לְךָ: מָה עוֹף הֶכְשֵׁרוֹ מִן הַצּוֹאר — אַף בְּהֵמָה הֶכְשֵׁרָהּ מִן הַצּוֹאר. אִי מַה לְהַלָּן מִמּוּל עוֹרֶף, אַף כָּאן מִמּוּל עוֹרֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל" — רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מִמּוּל עוֹרֶף, וְאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אַחֵר מִמּוּל עוֹרֶף. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי "זֹאת" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? —אִי לָאו "זֹאת", הֲוָה אָמִינָא: מָה עוֹף בְּסִימָן אֶחָד — אַף בְּהֵמָה בְּסִימָן אֶחָד, כְּתַב רַחֲמָנָא: "זֹאת".

א תָּנֵי בַּר קַפָּרָא: [ג]"זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף" — הִטִּיל הַכָּתוּב לָעוֹף בֵּין בְּהֵמָה לְדָגִים; לְחַיְּבוֹ בִּשְׁנֵי סִימָנִין אִי אֶפְשָׁר — שֶׁכְּבָר הוּקַּשׁ לְדָגִים, לְפוֹטְרוֹ בְּלֹא כְלוּם אִי אֶפְשָׁר — שֶׁכְּבָר הוּקַּשׁ לִבְהֵמָה, הָא כֵּיצַד הֶכְשֵׁרוֹ? בְּסִימָן אֶחָד. דָּגִים דְּלָאו בְּנֵי שְׁחִיטָה נִינְהוּ מְנָלַן? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם" — [ד]בַּאֲסִיפָה בְּעָלְמָא סַגִּי לְהוּ. —אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי שְׁלָיו דִּכְתִיב: "וַיַּאַסְפוּ אֶת הַשְּׁלָיו", הָכִי נַמִּי דְּלָאו בִּשְׁחִיטָה? וְהָא אֲמַרְתְּ: לְפוֹטְרוֹ בְּוֹלֹא כְלוּם אִי אֶפְשָׁר,

ושואלים: **ופדר קמא** [הראשון] **דכתב רחמנא** [שכתבה התורה] **למה לי?** שהרי רק לראש שהוזכר שם הוצרכנו, ללמד שגם הוא טעון עריכה למרות שכבר הותז, אבל הפדר בכלל שאר הנתחים הוא! ומשיבים: **מיבעי ליה לכדתניא** [נצרכה לו לכמו ששנויה ברייתא]: **כיצד הוא עושה** כשמעלה את הראש על המזבח? **חופה** (מכסה) **את הפדר על בית** (מקום) **השחיטה**, המקום שבו נחתך הראש, **וכך מעלהו** על המזבח, **וזהו דרך כבוד של מעלה**, שאין רואים את הצוואר המלוכלך בדם. ושבים לדיון העיקרי בסוגיה זו, מנין לשחיטה שהיא מן הצוואר. ומעירים: **והאי תנא מייתי לה מהכא** [ותנא זה מביא אותה מכאן], ממה שאומר ר' אליעזר בברייתא, **דתניא** [ששנויה ברייתא]: בסוף הפרשה העוסקת בנבלת הבהמה ונבלת העוף נאמר: **"זאת תורת הבהמה והעוף"** (ויקרא יא, מו), ויש לשאול: **וכי באיזו תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה**, שהכתוב כורך אותם כאחד? והרי דיניהם שונים; **בהמה** כשהיא נבילה **מטמאה במגע ובמשא, עוף** כשהוא נבילה **אינו מטמא במגע ובמשא!** וכן מצד אחר, **עוף** שנעשה נבילה **מטמא בגדים** של האוכל אותו, כשהוא נמצא **בבית הבליעה** שלו, ואילו **בהמה אינה מטמאה בגדים בבית הבליעה!** ואם כן, **באיזו תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה? לומר לך: מה בהמה** יוצאת מידי טומאת נבילה **בשחיטה — אף עוף בשחיטה.** ושואלים: **אי** (אם כן) נאמר גם: **מה להלן** בבהמה, השחיטה כשרה דווקא **בשחיטת רוב שנים** (שני סימנים, הקנה והוושט) — **אף כאן**, בעוף, דווקא **ברוב שנים! תלמוד לומר: "זאת"** למעט, שלא בכל דבר הם שווים. **ר' אליעזר אומר: באיזו תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה? לומר לך: מה עוף הכשרו** להקרבה ואכילה הוא מן **הצואר**, שאמרה התורה בקרבן העוף שצריך למלוק את ראשו, והוא מן הצואר — **אף בהמה הכשרה מן הצואר.** ויש לשאול: **אי** (אם כן) שלמדים הכשר בהמה מהכשרו של העוף במליקה, נאמר גם: **מה להלן** בעוף **"ממול עורף"**, כלומר, בצד העורף, מאחור — **אף כאן**, בבהמה — השחיטה **ממול עורף**, ולא בגרון? **תלמוד לומר: "ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל"** (ויקרא ה, ח), ומה שנאמר **"ראשו"** בא להדגיש: **ראשו של זה ממול עורף, ואין ראשו של אחר** (בהמה) **ממול עורף.** ושואלים: **ור' אליעזר, האי** [הביטוי הזה] **"זאת"**, שלדעת התנא הראשון בא למעט את ההשוואה של בהמה לעוף, **מאי עביד ליה** [מה עושה הוא בו]? ומשיבים: **אי לאו** [אם לא] **"זאת", הוה אמינא** [הייתי אומר] עוד: **מה עוף** הכשירו **בשחיטת סימן אחד**, שנאמר בחטאת העוף "ולא יבדיל" (שם) — **אף בהמה** הכשרה **בסימן אחד** בלבד, על כן **כתב רחמנא** [כתבה התורה] **"זאת"** לומר שיש הבדל בין עוף לבהמה.

א ומעתה דנים במקורו של דין השחיטה בעוף חולין, שנאמר במשנתנו שהכשרו בסימן אחד. **תני** [שנה] **בר קפרא: "זאת תורת הבהמה והעוף** וכל נפש חיה הרומשת במים" (ויקרא יא, מו) — **הטיל הכתוב לעוף בין בהמה לדגים**, ואם כן **לחייבו** בשחיטת **שני סימנין** כבהמה **אי אפשר — שכבר הוקש** בכתוב **זה לדגים**, שאין בהם שחיטה כלל. ומן הצד האחר, **לפוטרו בלא כלום** כדגים **אי אפשר — שכבר הוקש לבהמה**, וכאמור לעיל, מפסוק זה עצמו למדנו ששחיטת בהמה היא מן הצואר ובשני סימנים. **הא כיצד הכשרו** של עוף? בשחיטת **סימן אחד.** ושואלים: **דגים** שמניחים בברייתא **זו דלאו** [שלא] **בני שחיטה נינהו** [הם], **מנלן** [מנין לנו]? **אילימא** [אם תאמר] **משום דכתיב** [שנאמר]: **"הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם"** (במדבר יא, כב), ומכאן **שבאסיפה בעלמא סגי להו** [בלבד די להם], ואינם צריכים שחיטה. **אלא מעתה, גבי** [אצל] **שליו דכתיב** [שנאמר] **בו: "ויאספו את השליו"** (שם לב), **הכי נמי דלאו** [כך גם כן תאמר שאינו] **במצות שחיטה? והא אמרת** [והרי אמרת] ביחס לכל העופות: **לפוטרו בולא כלום אי אפשר,**

ופדר קמא למה לי — כשלמא ראש איצטריך לרבוי משום שכבר הותז, אלא הפדר למה לי? דרך כבוד — שכשמקריב הראש חופה הפדר על מקום חתך, מפני שמלוכלך בדם. מייתי לה מהכא — שחיטה מן הצואר. וזאת תורת הבהמה — לעיל מייתי ליה כטומאת נבלות. עוף אינו מטמא במגע ובמשא — דכתיב: "לטמאה בה" [ויקרא כב], אין לך אלא מה שאמור בה: "לא יאכל לטמאה בה". בהמה אינה מטמאה בבית הבליעה — אם תתבה לו תגרו. דתניא: יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בבית הבליעה? תלמוד לומר: "לא יאכל לטמאה" — מי שאין לה טומאה אלא דרך אכילתה, יצתה זו שיש לה טומאה קודם שיאכלנו. מה בהמה בשחיטה — יוצאה מידי נבלה, דכתיב (ויקרא ז): "ושחט את בן הבקר". אי מה בהמה ברוב שנים — מדאצטריך לעיל לרבות את הראש שכבר הותז. דאי בסימן אחד — לאו הותז קריא ליה, ולא איצטריך לרבויה. זאת — מיעוטא הוא. מה עוף הכשרו מן הצואר — מליקתו. אף בהמה הכשרה מן הצואר — שחיטתה. והיינו דאמרן: ותנא מייתי לה מהכא. זאת מאי עביד ליה — כיון דעוף לאו מבהמה יליף, אלא בהמה מעוף יליפא, מיעוטא מאי מיהו? בסימן אחד — דכתיב (ויקרא ה) בחטאת: "ולא יבדיל". "זאת" ממעט, שלא לכל דבריהם הוקשו אלא לדבר אחד. הבהמה והעוף — וכל נפש חיה הרומשת במים, דגים. לחייבו בשני סימנים — כבהמה, דנפקא לן "ממנין לרבות את הראש שכבר הותז" [לעיל עמוד א]. אי אפשר שכבר הוקשו לדגים — דלאו בני שחיטה מינהו, כדלקמן.

תוספות

ופדר קמא למאי אתא — מה שמקשינו: לכתוב חד ראש ותרי פדר, דמחד ראש ידעינן שהוא בכלל עריכה, ופדר קמא דדרשינן מיניה שחופהו על בית השחיטה, ידעינן דראש קודם לכל אברים! נראה, דאי לא כתיב אלא חד ראש לא הוה דרשינן מיניה שכבר הותז, אלא הוה דרשינן [מיניה שחופהו על בית השחיטה, והוה שמעינן מיניה] שקודם לכל האברים. אבל השתא מיתורא דכתיב ראש שני אשמועינן דשחיטה מן הצואר.

באיזו תורה שוותה בהמה לעוף — בפרק "חטאת העוף" בזבחים (סט,ב) דרשינן מינה: מה בהמה דבר שמכשירה לאכילה מטהר טרפתה מטומאתה, אף עוף כו'. תרתי שמע מינה.

מה עוף בסימן אחד — דכתיב: "ומלק ולא יבדיל" [ויקרא ה].

דרש בר קפרא — לדידיה איצטריך "זאת" לשום דרשא.

מסורת הש"ס

א. יומא כו,א. תו"כ ויקרא א, ח. ילק"ש תורה תמד.

ב. (כל הברייתא) תו"כ ויקרא יא, מו. ילק"ש תקמז. וראה זבחים סט,ב.

ג. ילק"ש תורה יב. תשלו.

ד. ב"ר פ"ז ג. שם פי"ט ג. קה"ר פ"ז ג. תנחומא בובר חקת טו. פסדר"כ פ"ד. פסי"ר פי"ד. ילק"ש תורה יב. תשלז. שם נ"ך קעח.

גרסות

זאת תורת הבהמה והעוף הטיל בכתי"מ ועוד וכן במקורות: **זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרומשת במים.**

עיונים

וכי באיזו תורה שוותה בהמה לעוף יש שפירשו כי השאלה נובעת ממה ששינה הכתוב מסדר הדברים באותה פרשה, שהוזכרה בתחילה הבהמה הטהורה והטמאה, ואחר כך דגים, ואחר כך עופות. ואילו כאן סידר עופות אחר בהמה, ומכאן משמע שלענין טומאת נבילה או טהרה מידי נבלה שווים בהמה ועוף, שלא כדגים, ואם כן יש לשאול: וכי באיזה ענין שווים הם? (תורת חיים, חתם סופר).

בהמה אינה מטמאה בגדים אבית הבליעה וכגון שלא נשא את הנבילה, ולא נגע בה, שחבירו תחב לו חתיכת נבילה בבית הבליעה. שאין מגע בית הסתרים מטמא, וגם טומאת משא חלה בעיקרה רק בחוץ (ראה נדה מב,ב).

מה להלן ברוב שנים ודבר זה מתבסס על הדרשה בברייתא לעיל, לענין עריכת איברי העולה על המזבח, ומשם מוכח שהראש מותז, ומשמעותו של "מותז" היא חיתוך שני הסימנים, או על כל פנים רובם. וכן יש להסביר בדברי ר' אליעזר להלן (רש"י).

הכשרו מן הצואר ויש לדבר זה משמעות לענין דין נבילה שעסק בה הכתוב בפרשה זו, מפני שהשחיטה היא המטהרת את הבהמה והעוף מלהיעשות נבילה.

אי לאו זאת הוה אמינא מה עוף סימן אחד וכו' כלומר, חטאת העוף, שנאמר בה "לא יבדיל". ואף שבעולת העוף צריך להבדיל בשני סימנים — אין זה מפורש בכתוב, אלא נלמד מדרשת הכתובים, ואם הכתוב מקיש בהמה לעוף הרי זה מן הסתם במה שמפורש בכתוב (חתם סופר). ויש שכתב כי מה שצריך בעולת העוף שני סימנים, הרי זה מפני שכך הוא הכשרה להקרבה על המזבח, אבל להכשר אכילת אדם, שבו אנו עוסקים — די בסימן אחד, כחטאת העוף שהיא נאכלת לכהנים (תפארת יעקב).

דגים דלאו בני שחיטה נינהו והוא הדין לחגבים. ומכל מקום לא הוצרך התלמוד להביא מקור מפורש לכך, מפני שהדבר נלמד מסדר הכתובים, שנאמר: "זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרומשת במים ולכל נפש השורצת על הארץ", שהוזכרה תחילה בהמה שהכשרה בשני סימנים, ואחר כך עוף שהכשרו בסימן אחד, ואחר כך דגים שהם בלא כלום, וכל שכן חגבים המוזכרים אחר כך, דהיינו שרץ הארץ (חתם סופר. וראה תוהרא"ש).

באסיפה בעלמא סגי להו מדברי הרמב"ם, כמו מדברי רב סעדיה גאון, משמע כי אסיפה זו היא עצמה פעולה מקבילה לשחיטה, והיא המתירה את הדגים והחגבים באכילה. אלא שרש"ג כתב כי דגים מתים אסורים, ומשמע שהבין שכמו השחיטה בעוף ובבהמה וחיה, כך האסיפה, מכשירה בעלי חיים דווקא אם היו חיים קודם לכן. אבל הרמב"ם כתב כי גם דגים מתים שנאספו כשרים (וכן מבואר בתוספתא תרומות פ"ט ה"ו).

אלא מעתה בשליו וכו' במסכת יומא (עה,ב) דרש ר' יהושע בן קרחה מן הביטוי "וישטחו להם שטוח" האמור בשליו (במדבר יא, לב), שעוף טעון שחיטה מן התורה.

אורח ההלכה

חופה את הפדר על בית השחיטה כשמנתח את העולה נוטל את הפדר ונותנו על הראש מלמעלה על בית השחיטה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ו ה"ה והי"א).

נבלת בהמה נבלת בהמה הריהי מאבות הטומאה, וכזית מבשרה מטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס מאוירו, ומטמא את האדם במשא לטמא בגדים. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר בות הטומאות פ"א ה"א וה"ב).

נבלת עוף נבלת העוף הטהור מטמאה מן התורה. וכיצד היא טומאתה? אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, ולא כשהיא בתוך הפה, אלא כשהיא בתוך בית הבליעה, שהבולע כזית מנבלת העוף הטהור ונגע בכלים בשעת בליעתו הריהם טמאים, ונעשו ראשון לטומאה. אבל אם נגע באדם או בכלי חרס בשעת בליעתו — לא טימאם. ואחר שבלע את הנבילה אינו מטמא גם שאר כלים. (רמב"ם ספר טהרה שם פ"ג ה"א).

באסיפה בעלמא סגי להו דגים וחגבים אינם טעונים שחיטה. ומותר מצד דין שחיטה לאוכלם מתים או לחתוך מהם אבר ולאכלו, אבל אסור לאוכלם חיים, משום "בל תשקצו". (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א ה"ג. שו"ע יו"ד יג, א ובהגהה).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

הכא כתיבא אסיפה — דידהו אגל שחיטת בהמה. ומדשני בדיבוריה וכתיב בהו אסיפה — שמע מינה דוקא הוא. מן היבשה — לפיכך יש לו חיות גרגיל וחזק. רקק — *גרגיל"א, שיש בה מים ויבשה. תדע — שמן הרקק נבראו. ועוד שאלו — קונטריקון ההגמון את רבן גמליאל שאלות הרבה, והן נכלולות (ה,ג), וגם זאת שאלו. והכא תנייה משום גרגיל דעופות. שרץ נפש חיה ועוף — אלמא ממיא איתבריאו עופות. ולמה הביאן אל האדם — רבן גמליאל קאמר לה. כלומר, ולמה נכתבו כאן — משום קריאת שם. לקרות להם שם — והכי קאמר: ויצר מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים לראות מה יקרא לו, ולא איצטריך קאי. משום דכתיב — "ואת כל עוף השמים" על "ויצר", דמשמע דאיצטריך נמי קאי. ליטעם אחרינא: משום דכתיב "על" — כלומר, מקרא קמא גופיה משמע דמן האדמה נבראו, דכתיב: "על הארץ", דמשמע דמינה איתבריאו, וכתיב נמי בקרא בתרא: "ויצר מן האדמה". זה שמעתי, וראשון נראה בעיני. אין שחיטה לעוף מן התורה — והיקשא ד"זאת תורת" — לאקושי בהמה למליקת העוף שתהא שחיטתה מן הצואר, כדאמרינן לעיל. ואפילו מתורה שבעל פה מהלכה למשה מסיני אין לו, אלא מדברי סופרים. ואין נכלת עוף קרויה נבלה אלא אם כן מתה מאליה, או הרגה בהמה שלא על ידי סימנים, אבל נחירה או עיקור סימנין כשר בו. חיה נמי — דהא חיה נמי בהמי קרא כתיבא. לפסולי המוקדשין — כדאמרינן לקמן בשמעתין [כח,ג]: מקיש צבי ואיל לפסולי המוקדשין. איתקש לבהמה — וגימא: אין היקש לממלא! דסליק מיניה — "או עוף אשר יאכל ושפך את דמו". ונתנבלה בידו — שלא מדעת. הנוחר והמעקר — מדעת. פטור מלכסות — ד"אשר יאכל" כתיב (ויקרא יז). ליבעי כסוי — דהא כתיבא כסוי אנחירה דידיה, ומהיכי תיתי למיפטריה? מי סברת בעוף — קאי? נחיה קאי, דכסוי דידה כי כתיב — אהכשרה כתיב, והכשרה דידה שחיטה היא. השוחט — דבר הצריך כסוי. וצריך לדם — כדמפרש. חייב לכסות — על כרחו, ושוב לא יבא למלאכה. כיצד עושה — להפטר מן הכסוי? נוחרו או עוקרו.

תוספות

תדע שהרי יש להם קשקשת — תימה: מה צריך ראיה על זה? דקרא כתיב בהדיא: "ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף"! ויש לומר: דמייתי ראיה, דכיון דבריאת המים ניכרת בהם — ראוי לדמותם לדגים לענין שחיטה.

ועוד שאלו — פירוש: קונטריקון ההגמון את רבן יוחנן בן זכאי. ולא כמו שפירש בקונטרס את רבן גמליאל. ובכל דוכתי דאיכא "ועוד שאלו" עליה קאי. ואף על גב דלא מייתי התם כמו "בו ביום" שבכל התלמוד, דהוי ביום שמינו בו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא, כדאמרינן בפרק תפלת השחר (ברכות כח,א).

בשפיכה בעלמא — ואפילו לרבי מאיר דיליף לקמן בפרק "כסוי הדם" (פה,א) דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, דגמר שפיכה שפיכה משחוטי חוץ, מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

שֶׁכְּבָר הוּקַשׁ לִבְהֵמָה! — הָתָם לָא כְּתִיבָא אֲסִיפָה בְּמִקּוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחֲרִינֵי, הָכָא כְּתִיבָא אֲסִיפָה בְּמִקּוֹם שְׁחִיטָה דְּאַחֲרִינֵי. דָּרַשׁ עוּבֵּר גְּלִילָאָה: [ה]בְּהֵמָה שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה — הֻכְשְׁרָה בִּשְׁנֵי סִימָנִים, דָּגִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם — הֻכְשְׁרָן בְּלֹא כְלוּם, עוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הָרְקָק — הֻכְשְׁרוּ בְּסִימָן אֶחָד. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל קַפּוֹטְקָאָה: תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי עוֹפוֹת יֵשׁ לָהֶן קַשְׂקֶשֶׂת בְּרַגְלֵיהֶם כְּדָגִים. [ו]וְעוֹד שְׁאָלוֹ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף" — אַלְמָא מִמַּיָּא אִיבְּרוּ, וּכְתִיב: "וַיִּצֶר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֶת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם" — אַלְמָא מֵאַרְעָא אִיבְּרוּ! אָמַר לוֹ: מִן הָרְקָק נִבְרְאוּ. רָאָה תַּלְמִידָיו מִסְתַּכְּלִים זֶה בָּזֶה, אָמַר לָהֶם: קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁדָּחִיתִי אֶת אוֹיְבִי בְּקַשׁ? מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ, וְלָמָּה הֱבִיאָן אֶל הָאָדָם? לִקְרוֹת לָהֶן שֵׁם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בְּלָשׁוֹן אַחֵר אָמַר לְאוֹתוֹ הֶגְמוֹן, וּבַלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן אָמַר לָהֶן לְתַלְמִידָיו, מִשּׁוּם דִּכְתִיב עַל "וַיִּצֶר".

ב [ז]אָמַר רַב יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי יִצְחָק בֶּן פִּנְחָס: אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ" — [ח]בִּשְׁפִיכָה בְּעָלְמָא סַגִּי. — אִי הָכִי, חַיָּה נַמִּי! — אִיתְּקַשׁ לְפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין. — עוֹף נַמִּי אִיתְּקַשׁ לִבְהֵמָה, דִּכְתִיב: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ". — וּמַאי חָזֵית דְּשַׁדְּיֵיהּ לֵיהּ עַל עוֹף? שַׁדְּיֵיהּ אַחַיָּה! — מִסְתַּבְּרָא, מִשּׁוּם דִּסְלִיק מִינֵּיהּ. (סימן: נתנבל דם במליקה) מֵיתִיבֵי: [ט]הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר — פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת; וְאִי אָמְרַתְּ אֵין שְׁחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה, נְחִירָתוֹ זוֹ הִיא שְׁחִיטָתוֹ, לִיבָּעֵי כִּסּוּי! — מִי סָבְרַתְּ בְּעוֹף? לָא, בְּחַיָּה. תָּא שְׁמַע: [י]הַשּׁוֹחֵט וְצָרִיךְ לְדָם — חַיָּיב לְכַסּוֹת, כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹ נוֹחֲרוֹ אוֹ עוֹקְרוֹ; שכבר הוקש לבהמה! ומשיבים: **התם** [שם], באסיפת השלו, **לא כתיבא** [נאמרה] **אסיפה במקום** שהוזכרה **שחיטה דאחרינו** [של אחרים], ולכן האסיפה המוזכרת שם אינה לשם שחיטה. ואילו **הכא כתיבא** [כאן, בדגים, כתובה] **אסיפה במקום שחיטה דאחרינו** [של אחרים], ומשמע מכך שדי להם באסיפה ולא בשחיטה. אגב כך מביאים מה שדרש **עובר** אורח **גלילאה** [מן הגליל]: **בהמה שנבראת מן היבשה — הכשרה בשני סימנים, דגים שנבראו מן המים — הכשירן בולא כלום,** שאינם זקוקים לשחיטה, **עוף שנברא מן הרקק** (מן הבִּיצָה, שלולית) — **הכשרו בסימן אחד. אמר רב שמואל קפוטקאה** [מקפוטקיא]: **תדע** שהעופות נבראו מן הרקק, **שהרי עופות יש להן קשקשת ברגליהם, כדגים** שיש להם קשקשים. ובענין זה מביאים קטע מדיון שהיה בין הגמון (שליט) רומאי לבין רבן יוחנן בן זכאי. **ועוד שאלו** אותו הגמון, **כתוב אחד אומר: "ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף"** (בראשית א, כ) — **אלמא ממיא איברו** [מכאן שהעופות מן המים נבראו], **וכתיב** [ומצד אחר נאמר]: **"ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים** ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו" (שם ב, יט), **אלמא מארעא איברו** [מכאן שמן הארץ נבראו]! **אמר לו** רבן יוחנן בן זכאי: **מן הרקק נבראו. ראה** רבן יוחנן את **תלמידיו מסתכלים זה בזה** ותוהים, **אמר להם: קשה בעיניכם שדחיתי את אויבי בקש** בטענה כלשהי, אף על פי שאינה אמת. לאמיתו של דבר, אף העופות **מן המים נבראו, ולמה הביאן אל האדם?** כלומר, למה הוזכרו בפסוק "ויצר ה' א-לקים מן האדמה... ויבא אל האדם" — אין זה משום שנבראו גם הם מן האדמה, אלא הוזכרו שם משום שהביאם אל האדם **לקרות להן שם. ויש אומרים: בלשון אחר** שאמר לתלמידיו **אמר** רבן יוחנן **לאותו הגמון,** שהעופות נבראו מן המים. **ובלשון הראשון,** שנבראו מן הרקק, **אמר להן לתלמידיו, משום דכתיב** [שנאמר] "ואת כל עוף השמים" **על** "**ויצר** ה' א-לקים מן האדמה", ולא רק בגלל קריאת השמות.

ב ועוד בענין שחיטת העוף, **אמר רב יהודה משום** [בשם] **ר' יצחק בן פנחס: אין** דין **שחיטה לעוף מן התורה, שנאמר:** "ואיש... אשר יצוד ציד חיה או עוף וכו' ושפך את דמו וכסהו בעפר" (ויקרא יז, יג), **"ושפך"** — **בשפיכה בעלמא סגי** [בלבד די]. ותוהים: **אי הכי** [אם כך], **חיה נמי** [גם כן] שהוזכרה בפסוק זה, תאמר שאין לה דין שחיטה מן התורה! ומשיבים: **איתקש** [הוקשה] **החיה לפסולי המוקדשין** (בהמות קדשים שנפדו) שדינם בשחיטה, כאשר יבואר להלן (כח,א). ושואלים: אם על ההיקש אתה מסתמך, הרי **עוף נמי איתקש** [גם כן הוקש] **לבהמה, דכתיב** [שנאמר]: **"זאת תורת הבהמה והעוף"** (ויקרא יא, מו), והבהמה ודאי דינה מן התורה בשחיטה! ומשיבים: **הא כתיב** [הרי נאמר] כאן: **"ושפך את דמו"** (ויקרא יז, יג), וכפי שדייקנו מכאן — די בשפיכה בלבד. ושואלים: **ומאי חזית דשדייה ליה** [ומה ראית שאתה זורק אותו, את הכתוב הזה] "ושפך את דמו" **על עוף? שדייה** [הטל אותו] **על חיה!** ומשיבים: **מסתברא** [מסתבר] לפרש אותו על עוף **משום דסליק מיניה** [שעלה ממנו], **שנאמר:** "או עוף, ושפך את דמו". **(סימן** לראיות המובאות בענין זה: **נתנבל** בידו, צריך **לדם, במליקה** בסכין) **מיתיבי** [מקשים] על דברי ר' יצחק בן פנחס ממה ששנינו ביחס למצות כיסוי הדם: **השוחט** חיה או עוף **ונתנבלה בידו** השחיטה, או **הנוחר,** שחותך את הסימנים לאורכם, או **המעקר,** שעוקר את הסימנים — **פטור מלכסות** את הדם, מפני שאין זה מכשיר אותם לאכילה, ונאמר שם "חיה או עוף אשר ייאכל", שרק באופן זה דמם טעון כיסוי. **ואי אמרת** [ואם אומר אתה] **שאין שחיטה לעוף מן התורה,** הלוא **נחירתו זו היא שחיטתו** (כלומר, התרתו באכילה), שאין לו דרך שחיטה מסויימת, ואם כן **ליבעי** [שיצטרך] **כסוי!** ומשיבים: **מי סברת** [האם סבור אתה] שמשנה זו נאמרה **בעוף? לא,** רק **בחיה** נאמרה, ולגבי חיה אין חולק שיש שחיטה מן התורה. ומציעים: **תא שמע** [בוא ושמע] ראיה נוספת ממה ששנינו בברייתא: **השוחט** חיה או עוף **וצריך לדם,** ולא לבעל החיים עצמו — **חייב לכסות** את הדם. **כיצד הוא עושה,** אם הוא בכל זאת רוצה להשתמש בדם? **או נוחרו** את בעל החיים **או עוקרו,** וכך אינו צריך לכסות את הדם.

עיונים

התם לא כתיבא אסיפה במקום שחיטה שלשון אסיפה מצויה במקרא בשני אופנים — כלשון קיבוץ, כמו "יאסוף לבן את כל אנשי המקום" (בראשית כב, כט), וכן לשון מיתה, כמו "וייאסף אל עמיו" (שם כה, ח). ואם כן יש ללמד דבר מעניינו, שבמקום שנזכרה שחיטה כוונתו ללשון מיתה. וכשלא הוזכרה במקום שחיטה הרי זה לשון קיבוץ (בן חיים, ועיי"ש שהסביר על ידי כך את מחלוקת רס"ג והרמב"ם לעיל בפירוש המשמעות של האסיפה האמורה בדגים).

בהמה שנבראת מן היבשה וכו' ולכן יש לה חיות יתירה, ומשם כך יציאת חיותה דווקא בשני סימנים ולא פחות (רש"י). והמפרשים דנו בצדדים הרוחניים של דבר זה. כך בספר תורת חיים הארוך להסביר כי על פי הקבלה, טעמה של טומאת נבילה (כמו טומאת מת באדם) הוא במה שנפשו של בעל החיים יוצאת על ידי מלאך המוות, והשחיטה הכשרה מוציאה את נפשו בקדושה, ולכן אינו נטמא. והואיל וכל בעל חיים שחיותו גדולה יותר כך טומאתו במותו גדולה יותר, נמצא שככל שחיותו גדולה יותר יש צורך בהתערבות גדולה יותר של שחיטה כדי שלא תשלוט בו הטומאה. ואילו המהרש"א (בעמוד הקודם) הסביר כי אין זה משום חיות גדולה יותר בבהמה, אלא משום שהיא מגושמת יותר, שנבראה מן העפר, ולכן צריכה תיקון יותר, מאשר העוף שנברא גם מן המים, ואילו הדגים שנבראו רק מן המים אינם צריכים כלל תיקון.

תדע שהרי עופות יש להן קשקשת רש"י פירש: תדע שעופות נבראו מן הרקק. אבל יש שכתבו כי דבר זה כשלעצמו ודאי אינו מוכיח את הדבר. אלא כך הכוונה: תדע שכן הוא — ששחיטתם בסימן אחד — שהרי הקדוש ברוך הוא עשה להם סימן זה להשמיענו שיש לדמותם לדגים (תוספות חיצוניות).

ועוד שאלו רש"י פירש כי הדברים רומזים לשאלות ששאל קונטריקון ההגמון את רבן גמליאל במסכת בכורות (ה,א). אבל בתוס' כתבו כי אין מדובר ברבן גמליאל אלא ברבן יוחנן בן זכאי. וכן פירש רבינו גרשום.

אין שחיטה לעוף מן התורה שאין עוף נעשה נבילה אלא אם מת מאליו או הוכה למוות. ומכל מקום, גם לדרך זאת צריך שימית את העוף על ידי חיתוך בדרך כל שהיא של הסימנים שבצואר (רש"י), וכפי שעולה מהמשך הסוגיה (וראה בתוס' בעמוד הבא ד"ה רבי). וכתב רמב"ן שיפה פירש רש"ר, שהרי הקיש הכתוב עוף לבהמה, וכפי שמוסכם בברייתא לעיל, על כרחך צריך אתה לומר: מה בבהמה השחיטה מן הצואר — גם עוף שחיטתו מן הצואר, ולא נחלק ר' יצחק בן פינחס על כל התנאים לעיל. אלא כוונתו היא שלא נאמרו בעוף פסולי השחיטה — שהייה דרסה חלדה הגרמה ועיקור (אבל ראה במאירי). ועל כל פנים, גם מי שסבור שאין שחיטה לעוף אין זה אלא מן התורה, אבל מדברי סופרים יש שחיטה לעוף לדעת הכל.

מסורת הש"ס

ה. תנחומא חקת ו (בשינויים). ילקו"ש תורה יב. תשלו. וראה עירובין כח,א.
ו. ילקו"ש תורה יב.
ז. נזיר כט,א. קדושין עא,א. חולין ד,א. כ,א. כח,א. פה,ב. פו,א. ירושלמי נזיר פ"ד ה"ו.
ח. ראה ספרי ומדרש תנאים דברים טו, כג.
ט. משנה חולין פה,א. יז,א. תוספתא חולין פ"ו ד. ילקו"ש תורה תתפד.
י. תוספתא חולין פ"ו ו.

גרסות

שדחיתי את אויבי בקש, מן המים בכתי"מ ועוד: **שהכתי את אויבי בקש, ודאי מן המים.**
בלשון אחר אמר בכתי"מ ועוד: **בלשון אחרון אמר.**
בשפיכה בעלמא סגי בכתי"מ ועוד: **בשפיכה בעלמא.**
איתקש לפסולי המוקדשין בכתי"מ ועוד ובש"מ: **חיה איתקש לפסולי המוקדשין.**

לשון

רקק
משימוש מלה זו במשנה ועוד עולה כי הכוונה למקוה מים קטן (מעין שלולית גדולה), שהתהווה בדרך כלל מהצטברות של מי גשמים, ומכאן גם הביטוי "דגי רקק".

חיים

קפוטקאה
כלומר, החכם שבא מ—Kappadokia (קַפָּדוֹקִיא) שבאסיה הקטנה, שבה היה יישוב עתיק עוד בימי הבית השני.

***גרביל"א** מן הצרפתית העתיקה gravele — חול, חצץ שעל שפת ים או נהר.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com